להתראות ודאות, שלום הבנה: המחירים והיתרונות של תפישת עולם קונסטרוקטיביסטית

קובי שטיין

Bar-Ilan University
אוניברסיטת בר-אילן
Tradition of Excellence

TEL AVIV UNIVERSITY
אוניברסיטת תל-אביב

We are forceful in telling our students that narrative research is the far more difficult road . . . it is for the hardy, the passionate, the student who can bear enormous anxiety and ambiguity and persevere. It is for those who are comfortable knowing certainly but without certainty who can recognize that all knowledge is tentative and provisional but can still have confidence in what they know.

Josselson & Lieblich, *Up Close and Personal,* 2003, p. 272

מטרות ההרצאה

- ניסיון לערוך היכרות עם רעיונות והוגים ולגרות את המחשבה
- ניסיון לערוך היכרות עם מרחבים של אי-הודאות
- ניסיון לגזור משמעויות למחקר
- ניסיון לבנות בסיס בטוח למחקר

המחקר ותפישת העולם הקונסטרוקטיביסטים

מבולבלים? גם אנחנו! – ואולי טוב שכך...

מה היא תפישת העולם הקונסטרוקטיביסטית?

התפישה שעל פיה המציאות **החברתית** הינה הבנייה, וידע על העולם נוצר ומועבר על ידי אינטראקציות חברתיות ובעיקר באמצעות השפה.

"Language constitutes both the most important content and the most important instrument of socialization."

Berger & Luckman, 1969, p. 153

מהו מחקר קונסטרוקטיביסטי?

- תפישת עולם קונסטרוקטיביסטית תובעת מאתנו כל הזמן לשאול שאלות על מה שנראה מובן מאליו (Burr, 1995; Gergen, 2009)

social constructionist studies are those that seek, at least in part, to replace fixed, universalistic, and sociohistorically invariant conceptions of things with more fluid, particularistic, and sociohistorically embedded conceptions of them.

Weinberg, 2008, p. 14

נקודה חשובה: לא כל מי שמכיר בעבודתו כפרשנות הינו קונסטרוקטיביסט!

בין קונסטרוקטיביזם לקונסטרוקטיביזם: נאבד בתרגום

- **Constructivism = קונסטרוקטיביזם**
- **(Social) Constructionism = קונסטרוקטיביזם**

מושגים מקבילים ותאוריות נושקות

- **Constructivism** (Jean Piage , George Kelly, Ernst von Glasersfeld)
- **Social representations theory** (Serge Moscovici)
- **Pragmatism** (Charles S. Peirce, William James, John Dewey, Richard Rorty)
- **Critical realism** (Roy Bhaskar)
- **Discursive psychology** (Jonathan Potter, Derek Edwards, Michael Billig, Alexa Hepburn)
- **Ethnomethodology** (Harold Garfinkel)
- **Deconstructionism** (Jacques Derrida)

מושגי מפתח

- Discourse
- Interpretation/Hermeneutics
- Meaning
- Speech acts
- Bricolage
- Reflexivity
- Taken for granted
- Meaning
- phenomenology

להתראות ודאות

מבולבלים? גם אנחנו! – ואולי טוב שכך...

על אילו תפישות עולם מערערת התפישה הקונסטרוקטיביסטית?

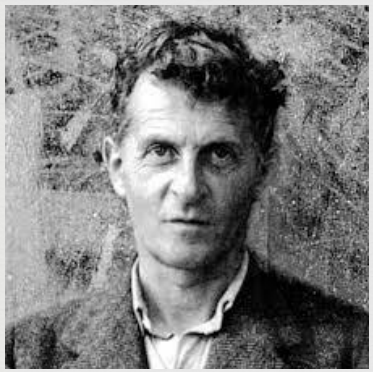

- היחס בין שפה למציאות (Wittgenstein, 1958)

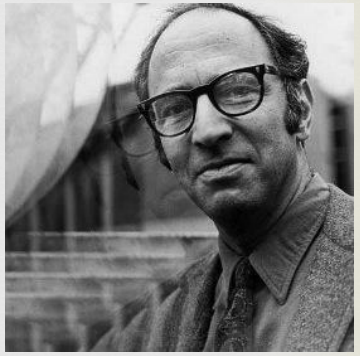

- היחס בין מדע לאמת (Kuhn, 1962)

- היחס בין ידע וכוח (Foucault)

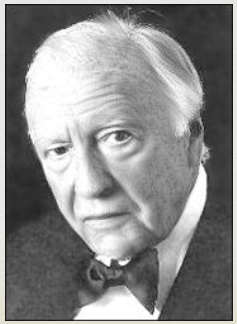

- היחס בין הבנה לפרשנות ואמת (Gadamer, 1989/2004)

לודויג ויטגנשטיין – תיאורית השימוש

- Language-games.
- "the meaning of a word is its use in the language" (1958, para. 43)
- "Misunderstandings concerning the use of words, brought about, among other
  things, by certain analogies between the forms of expression in different regions of our language. " (para. 90)

תומס קון – המבנה של מהפכות מדעיות

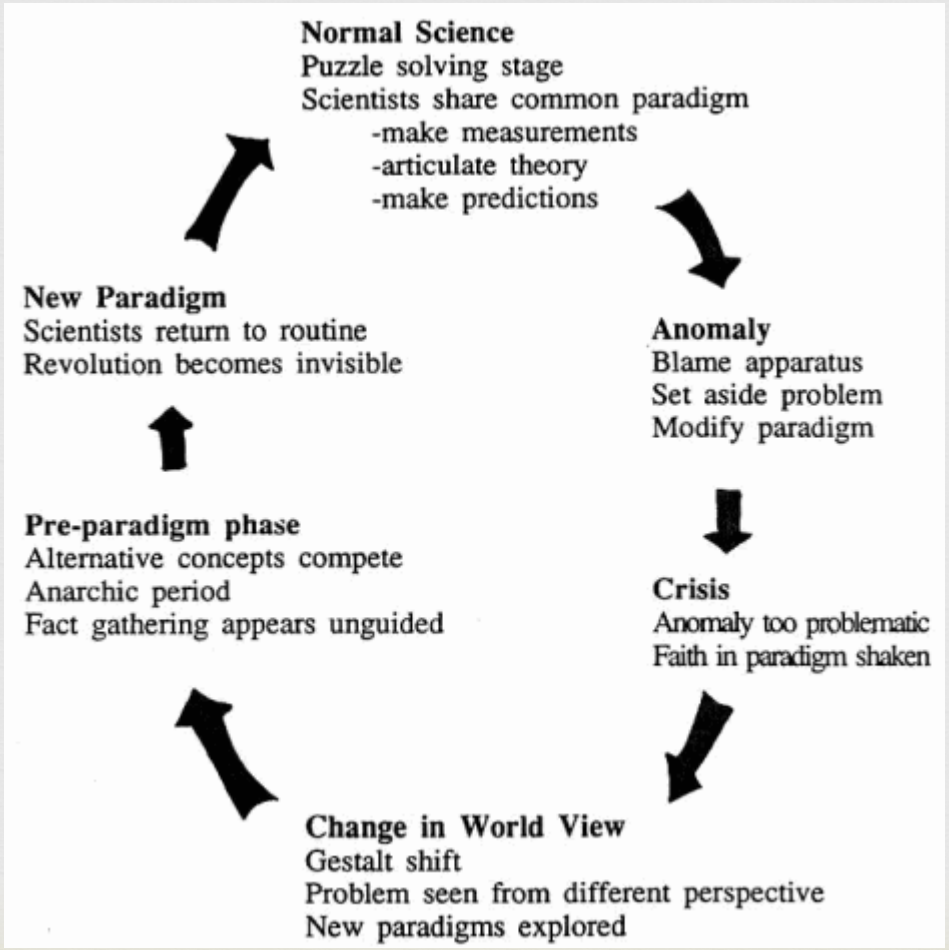

מישל פוקו – ידע וכוח

- כל ידע שאנחנו אוחזים בו השתרש ומשתמר בשל כוח שתומך בקיומו.

הנס-גאורג גאדמר – הבנה ופרשנות

- הבנה הינה בעיקרה הסכמה או מיזוג אופקים - מפגש בין אופק של אדם אחד לאופק של אחר.

"Being that can be understood is lnguage"

Gadamer, 2004, p. 470

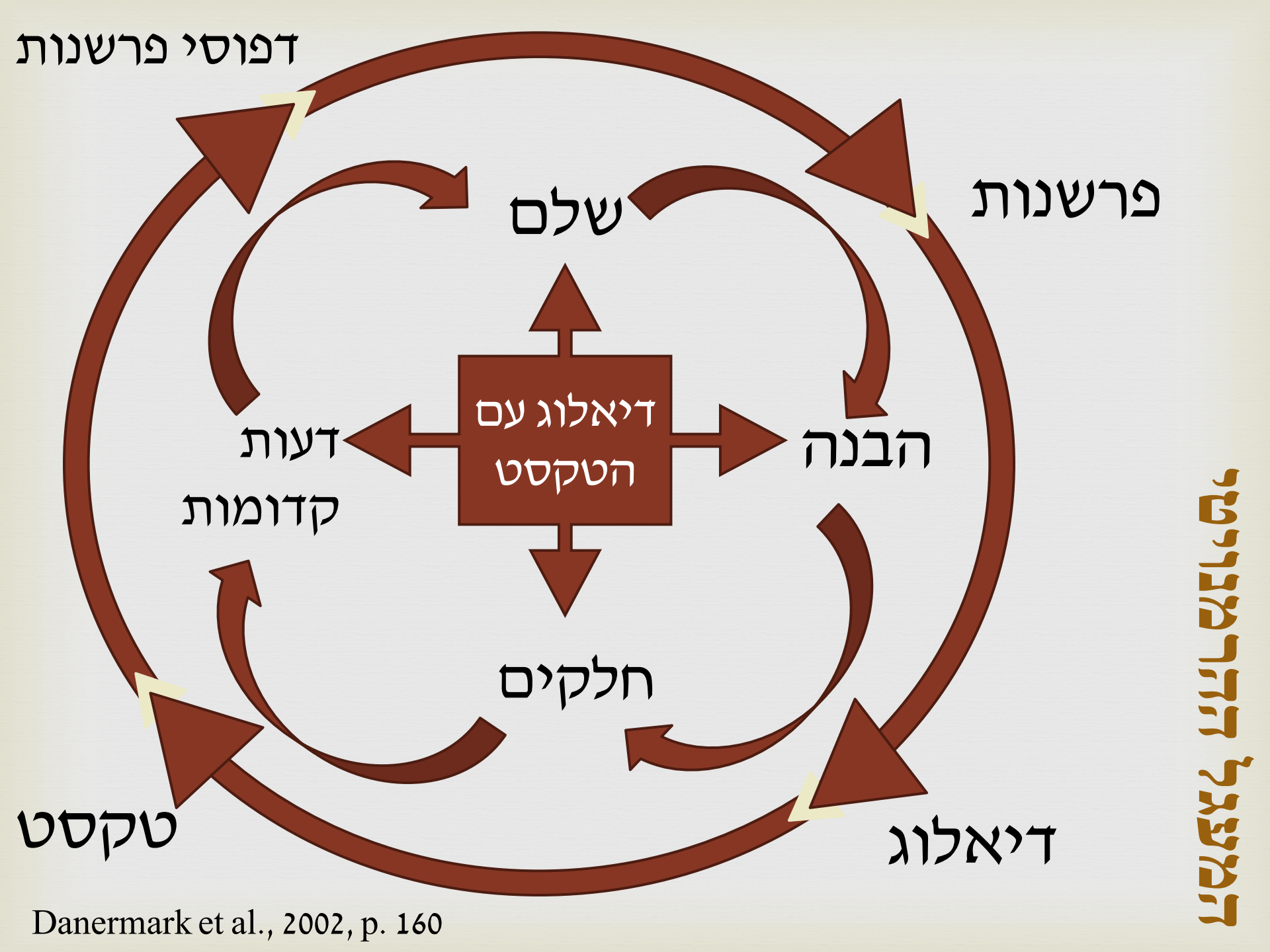

Danermark et al., 2002, p. 160

מפנומנולוגיה טרנסנדנטית לפנומנולוגיה פרשנית

- הוסרל – הניסיון להבין תופעה לכשעצמה (Wertz, 2011; Moustakas, 1994)
- היידגר – ניתן רק להבין תופעות כפי שהן נראות לנו, ואנו לעולם מושלכים מראש לעולם עם משמעויות קיימות.
- היידגר וגאדמר – הבנה תלויה בשפה ודורשת תנועה במעגל ההרמנויטי.

השפה מתארת מציאות חברתית ובו בזמן יוצרת אותה

- כל שאנחנו יכולים לראות הוא התנהגות ושימוש בשפה, אלו יוצרים אצלנו את התחושה שישנה מציאות מחוץ לשפה (Potter, 1996)
- למשל: ויכוח הינו ויכוח רק משום שהוא פועל במסגרת שפתית מסויימת.
- סיפור לא רק מתאר את חוויותיו של האדם, אלא בו בזמן מעניק להן משמעות, ופועל להשגת מטרה מסויימת, כגון להציג למאזין את מה שהאדם מעוניין לשדר (Gofman, 1959; Gubrium & Holstein, 2009).

בין אמת, שפה ומציאות

To say that truth is not out there is simply to say that where there are no sentences there is no truth, that sentences are elements of human languages, and that human languages are human creations. Truth cannot be out there – cannot exist independently of the human mind – because sentences cannot so exist, or be out there. The world is out there, but descriptions of the world are not. Only descriptions of the world can be true or false. The world on its own - unaided by the describing activities of human beings – cannot.

***Richard Rorty* (1989, p. 5)**

הכול מטאפורות

What then is truth? A movable host of metaphors, metonymies, and anthropomorphisms: in short, a sum of human relations which have been poetically and rhetorically intensified, transferred, and embellished, and which, after long usage, seem to a people to be fixed, canonical, and binding. Truths are illusions which we have forgotten are illusions; they are metaphors that have become worn out and have been drained of sensuous force, coins which have lost their embossing and are now considered as metal and no longer as coins.

***Friedrich Nietzsche* (1873/2005, p. 17)**

השאלה הפרגמטית

When you've got your true idea of anything, there's an end of the matter. You're in possession; you *know*; you have fulfilled your thinking destiny. You are where you ought to be mentally; you have obeyed your categorical imperative; and nothing more need follow on that climax of your rational destiny. Epistemologically you are in stable equilibrium. Pragmatism, on the other hand, asks its usual question, 'Grant an idea or belief to be true,' it says, 'what concrete difference will its being true make in any one's actual life? How will the truth be realized? What experiences will be different from those which would obtain if the belief were false? What, in short, is the truth's cash-value in experiential terms?'

***William James* (1907/2005, p. 17)**

באיזו שפה לבחור?

We should restrict ourselves to questions like "Does our use of these words get in the way of our use of those other words?" This is a question about whether our use of tools is inefficient, not a question about whether our beliefs are contradictory .

***Richard Rorty* (1989, p. 12)**

שינוי דפוסי חשיבה

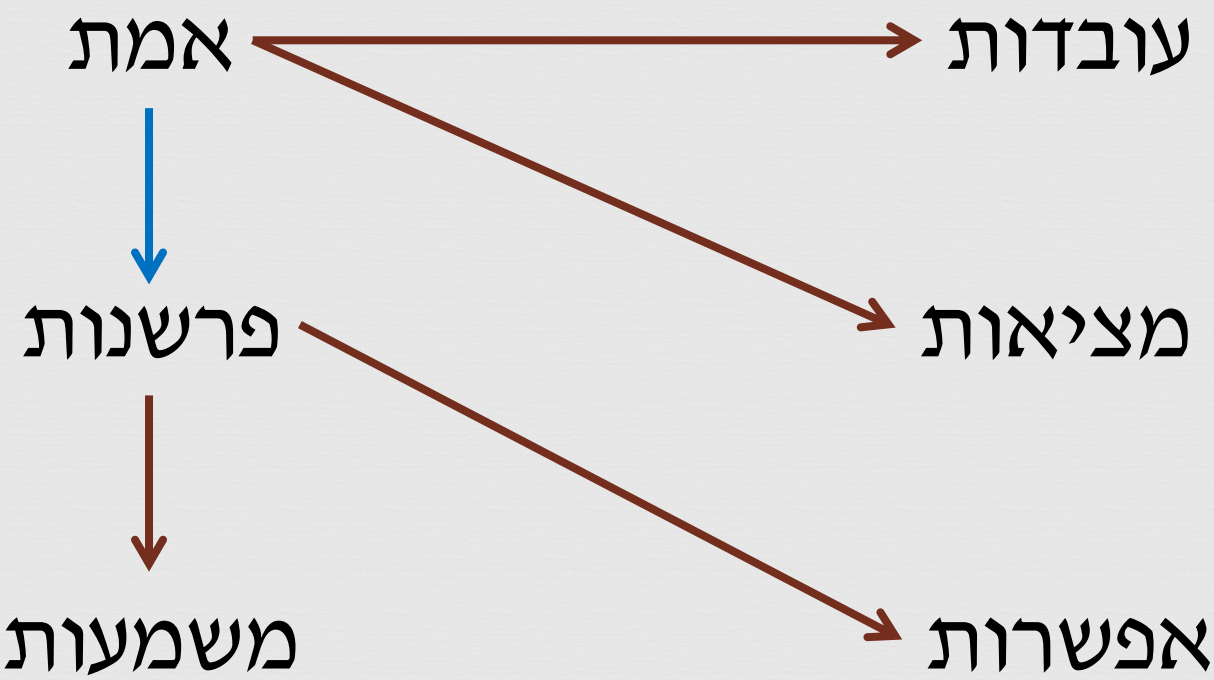

על מה שבין אמת לאפשרות, ועל האפשרות שאני טועה

- מסקנות המחקר, או למעשה כל קביעה "עובדתית" איננה "אמת" ואיננה "שקר" – היא אפשרות – מטרת המחקר היא להראות שהמשמעות המוצעת היא לגיטימית (לשכנע).
- **המחקר הפוזיטיביסטי מנסה לצמצם אפשרויות ואילו הקונסטרוקטיביסטי להרחיב אותן.**
- טעות אין משמעה חוסר הלימה למציאות, אלא הענקת משמעות שאיננה תואמת את המשמעות בעלת הערך הפרגמטי (למשל "הישראלי המכוער")

השאלה המוסרית

There is no single value, moral ideal, or political good that, when fully pursued, will not work toward the obliteration of some alternative value — even those we might especially wish to sustain. Pursue individual freedom to its limits and we lose community; favor honesty above all and personal security is threatened; champion community well-being and individual initiative may be destroyed.

Gergen, 1999, p. 233

קונסטרוקטיביזם גם הוא הבניה

"Constructionism itself is not exempt from the critical stance it brings to bear on other theories. Social constructionism, as a body of theory and practice, therefore must recognise itself as just as much a social construction as are other ways of accounting."

Burr, 1995, p. 111

קונסטרוקטיביזם כהזמנה לדיאלוג

“ "Truth" as a criterion is simply rendered irrelevant to the acceptance or rejection of constructionist propositions. Constructionism does not ask to be accepted because it is true. Rather, constructionism invites collaboration among people in giving sense and significance to the world, and pressing on toward more inclusive futures together. Alternative "truths" are not thereby abolished; they are invited as participants in the dialogue.”

Gergen, 1999, p. 229

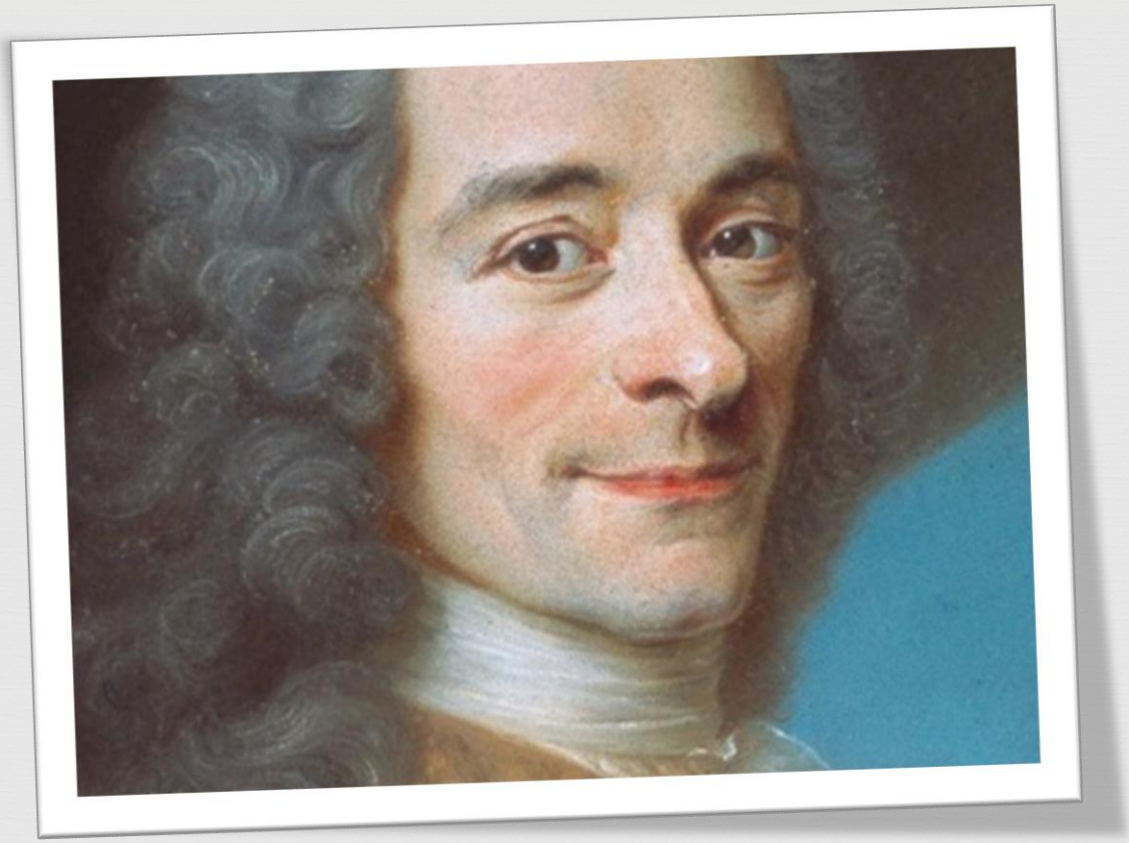

"ספק הינו מצב לא נעים, אבל ודאות הינה אבסורד"

וולטר (1694 - 1778)

שלום הבנה

ועכשיו ליתרונות

הדרך היחידה להגיע אל משמעויות עמוקות

"The precise measurement of an individual's behavior through time and space would never allow one to understand, for example, the way in which an individual's life is built around a search for spiritual salvation. In effect, the subjective lives of others are the very phenomena most central to the human condition."

Gergen, Josselson, & Freeman, 2015, p. 3

המוכנות לראות וליצור משמעויות חדשות

- רק יציאה אל המחקר מתוך הנחה שמשמעויות נוצרות ולא קיימות באופן עצמאי יכולה לאפשר את הבחינה של משמעויות חדשות, ולכבד את המשמעויות של משתתפי המחקר.

"The hope is to replace alienation with appreciation, and rejection with respect."

Gergen, Josselson, & Freeman, 2015, p. 3

המאמץ להבין חוסך את הצורך לנחש את המשמעות

- במחקר הכמותי החלק הכי פחות "מדעי" הינו הדיון משום ששם יש בעיקר ספקולציות
- במחקר הקונסטרוקטיביסטי המשמעויות והקשרים אמנם לא "נמצאים" בטקסט, אבל הם מעוגנים בו.

לא כל הבנה מתרחשת באופן מתודי

"Strictly speaking, only explanation is methodic. Understanding is rather the nonmethodic moment which, in the sciences of interpretation, comes together with the methodic moment of explanation. Understanding precedes, accompanies, closes, and thus envelops explanation. In return explanation develops understanding analytically. "

Ricoeur, 1979, cited in Orange, 1995, p. 16

כיצד זה משפיע על המחקר?

משמעותם של ממצאים, דרכי ייצוג, ובניית המחקר

שלב ראשון: ערעור המובן מאליו

- כחלק בלתי נפרד מהמחקר עלינו להראות שמה שעד כה נחשב למובן מאליו איננו כך.

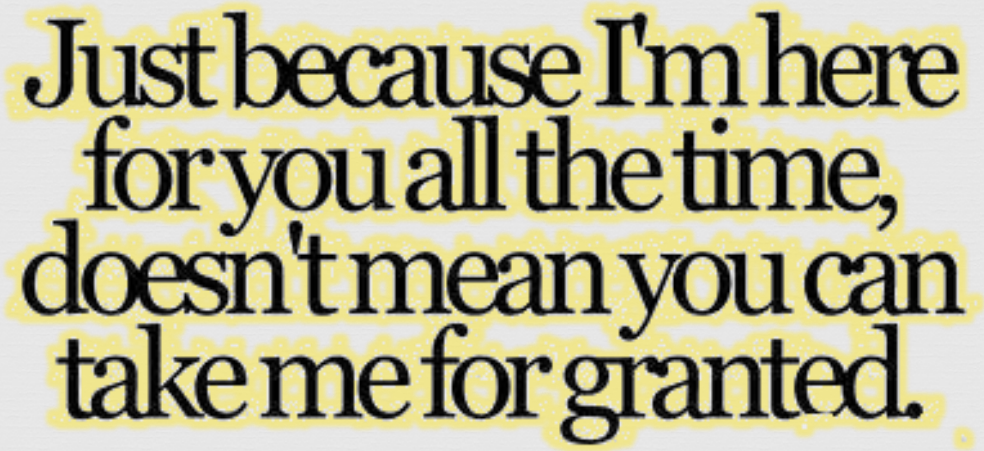

'At our most unguarded, we are all Naïve Realists who believe not only that *we* know what is 'out there,' but also that it is out there for *others* as well'

Bruner, 1986, p. 65, italics in the original

לא לטעון לעובדות או לשלול אותן

- מחקר קונסטרוקטיביסטי לא טוען טענות אונטולוגיות על המציאות (מהות, טבע וכו')
- לכן הוא גם לא שולל טענות אונטולוגיות על המציאות.
- כל שהוא מציע זו דרך לראות דרכה את המציאות.

גם סוגות המחקר הינן הבניות!

- אנשים שונים עשויים לקרוא לאותו מחקר בשמות שונים – תלוי מאיזו מסורת הם יוצאים (שקדי, 2011)
- במשך זמן רב ניסיתי להבין האם אני חוקר נרטיבי, פנומנולוגי, חוקר שיח, ואולי אני עסוק בכלל בתאוריה המעוגנת בשדה?!

בריקולאז'

- בריקולאז' – להכיר כמה שיותר (אינטרדיסציפלינרי) ולבחון מכיוונים מרובים.

"Realizing the dramatic limitations of so-called objectivist assumptions about the knowledge-production process, bricoleurs struggle to specify the ways perspectives are shaped by social, cultural, political, ideological, discursive, and disciplinary forces."

Kincheloe & Berry, 2004, p. 9

מעבר מהגדרות להצהרות שימוש

- הגדרות מייצגות צורת שיח אשר יוצרת תחושה של הלימה בין שפה למציאות.
- ניתן לומר כי "הגדרה" יוצרת "גדר" אשר מצמצמת את המושג – מה נכנס ומה לא (מטפורית).
- לכן, מומלץ להיזהר מהגדרות (כמעט כל מושג שתמצאו בספרות תמצאו לו יותר מהגדרה אחת).
- במקום הגדרות, הצהרות על שימוש בשפה.

האם ניתן להבחין בין המשמעויות של החוקר/ת לאלו של הנחקרים/ות

- חשוב להיות ערים אילו משמעויות באו מאתנו ואילו הגיעו ממשתתפי המחקר (האם החוויה הנחקרת היא חלק מהסיפור?).
- קטגוריות ותמות הן (כמעט) תמיד שלנו החוקרים/ות.

שאלות

cobisari@gmail.com